



doi: 10.24834/educare.2020.2.5

Barns och elevers inflytande i förskolan och skolan: En forskningsöversikt

Hanna Thuresson<https://orcid.org/0000-0001-7199-7707>hanna.thuresson@oru.se*Ann Quennerstedt*<https://orcid.org/0000-0002-3812-0652>ann.quennerstedt@oru.se

One of the responsibilities of early childhood education and school is that children and students are given ample opportunities for influence and democratic participation. Research about children's and students' influence in education has grown during the latest decades. This paper presents a synthesis of Swedish research on influence in education published 2005-2018. Four themes are identified as main topics in the research undertaken: 1. *the significance of the teachers*, in which the views and attitudes of teachers, their concrete actions and asymmetrical power relations in education are examined, 2. *a child/student perspective on influence*, in which students' perceptions of influence, their actions to gain influence and how status and position in the group affects influence are highlighted, 3. *formal arenas for influence*, in which the content and processes of class- and school councils are analysed, and 4. *the significance of structural factors*, which investigates how influence is affected by factors such as gender, educational ambitions, social status and class. The central findings within these themes are clarified, and, based on the synthesis, suggestions for further research about children's and students influence are given.

Keywords

Sv: delaktighet, demokrati, inflytande, rättigheter

Eng: democracy, influence, participation, rights

1. Introduktion och syfte

Medborgarnas möjlighet att påverka sin egen situation och samhället är grundläggande i en demokrati. I förskolan och skolan ska barn och elever få växa i kunskap om demokrati och mänskliga rättigheter, och de ska få möjligheter att praktisera grundläggande principer för respektfull och demokratisk samvaro. Förskolans och skolans styrdokument lägger ett stort och tydligt formulerat ansvar på verksamheterna när det gäller barns och ungas inflytande. I skollagen framgår det exempelvis att ”barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet”/.../ ”och hållas informerade i frågor som rör dem” (Skollagen, 2010, 4 kap, 9 §). Alla ingående delar i det svenska utbildningssystemet har uppdraget att både ge barn och elever inflytande här och nu, och att främja deras kunskapsutveckling och växande förmågor när det gäller deltagande i politiska processer (Quennerstedt, 2015). Det innebär att undervisningen i förskolan och skolan ska inkludera både tillfällen att som nuvarande medborgare få påverka sin situation utifrån de förmågor man för närvarande besitter, och innehålla inslag som riktar sig mot ett mer kvalificerat utövande av medborgerligt inflytande i framtiden.

Som ett centralt ansvar för förskolan och skolan, har barns och elevers inflytande och delaktighet under ganska lång tid varit föremål för forskning, och det finns således en hel del kunskap tillgänglig om förskolans och skolans arbete med inflytande. Däremot saknas sammanställningar som tar ett helhetsgrepp om den forskning som har genomförts på området i syfte att identifiera och förtydliga de viktigaste temana i forskningen och de mest centrala resultaten och insikterna. Smalare genomgångar av svensk inflytandeforskning finns dock tillgängliga i ett antal doktorsavhandlingar och i myndighetspublikationer. De forskningsgenomgångar som finns i doktorsavhandlingar avgränsas dock utifrån avhandlingens specifika kunskapsområde, och Skolverkets kunskapsöversikt *Delaktighet för lärande* (2015) begränsades av sin utgångspunkt i ett samband mellan delaktighet och kunskapsresultat. Översiktens ambition var att samla forskningsbaserad kunskap om hur man kan arbeta med inflytande så att det ger goda effekter på lärande och kunskapsutveckling. Vi menar därför att det finns behov av en bred forskningsöversikt som syntetiserar den svenska forskningen om barns och elevers inflytande och delaktighet. I denna artikel presenterar vi en sådan forskningssyntes. I studien har vi analyserat inflytandeforskning

EDUCARE

mellan 2005-2018 som behandlar alla tänkbara aspekter av och ingångar till inflytande, och representerar alla åldrar i det formella utbildningssystemet: förskola-grundskola-gymnasium.¹

Artikeln syfte är att identifiera

- vilka teman och frågor som svensk inflytandeforskning har undersökt och diskuterat under perioden 2005-2018, och vilka de centrala resultaten är.
- eventuella mönster i forskningsområdet, det vill säga om det finns starkt respektive svagt beforskade frågor och teman.

Terminologin för att tala om barns och elevers inflytande kan variera mycket. I Sverige har just begreppet 'inflytande' varit den mest använda benämningen inom förskolans och skolans område, och är den term som framförallt förekommer i styrdokumentet. Men även andra begrepp används frekvent för att beteckna den företeelse som vi studerar, exempelvis delaktighet, deltagande, påverkan. Inflytande diskuteras ibland som en rättighetsfråga, med referens till förskolans och skolans barnrättsuppdrag och FNs konvention om barnets rättigheter, och ibland som en demokrati fråga med referens till förskolans och skolans demokratiuppdrag och skollagens och läroplanernas skrivningar om detta. I föreliggande forskningssyntes har vi valt benämningen inflytande som huvudbegrepp. Vi talar således huvudsakligen om inflytande. I studien inkluderar vi all forskning som vi har hittat som i en bred mening behandlar fenomenet inflytande för barn och elever, oavsett vilken term som används för att benämna fenomenet.

2. Forskning om barns och elevers inflytande

Svensk forskning om inflytande i förskolan och skolan förekom både under 1970- och 80-talen, men ökade påtagligt under 1990-talet (Forsberg, 2000). Vid 1990-talets mitt fördes resonemang om relationen mellan elevinflytande och olika innebörder av en demokratisk skola. För att ge en viss insikt i den tidiga inflytandeforskningen, som inte ingår i vår syntes, ska här ska några centrala röster behandlas. Englund (1994) argumenterade för att skolan och elevernas utbildning utgör både en privat och en offentlig sfär. Englund visade hur detta leder till att olika grupper inflytande krockar:

¹ I syntesen ingår dock inte forskning om inflytande i särskolan.

varje elevs rätt att utveckla en bred kompetens för inflytande i samhället ställs mot föräldrars rätt att utöva inflytande över sitt barns socialisation. Englund satte fingret på en komplexitet när det gäller frågan om inflytande i skolan – vems inflytande vi talar om när vi diskuterar en demokratisk skola. Också Sundgren (1995) kopplade frågan om elevinflytande till en övergripande samhällsdiskussion utifrån olika demokratiuppfattningar. Han pekade på elevers deltagande i olika beslutsprocesser, och hur viktigt detta är för att elever ska lära sig att agera i ett demokratiskt samhälle.

Forsberg (2000) visade i sin genomgång av forskningen ett dominerande intresse för det praktiska arbetet i klassrummet – forskningen hade i hög grad ägnat sig åt att studera hur verksamheten jobbar med att få barn och elever att vara och känna sig delaktiga och utöva inflytande. Hon fann vidare en benägenhet i de undersökta studierna att utan problematisering utgå ifrån den innebörd av elevinflytande som angavs i styrdokumentet. Det innebar att statliga skrivningar kom att utgöra en *norm* för studiet av elevinflytande. Forsberg ställde sig kritisk till den oproblematiserade hållning till fenomenet elevinflytande som trädde fram i forskningen. Hon belyste också en dominerande föreställning om att elevinflytande är en fråga om olika val, vilket fick effekten att elevinflytande knöts till bestämmande eller beslutsfattande, och att andra aspekter marginaliserades eller ignorerades. Forsbergs ifrågasättande av elevinflytande som enbart något av godo, och hennes efterlysning av maktperspektiv i forskningen om elevers inflytande utgjorde viktiga nya tankestrukturer i svensk inflytandeforskning. Elevinflytande relaterades därmed inte bara till demokrati frågor och samhällsintresse, utan även till marknadsanpassning och egenintresse.

Fenomenet inflytande för barn och elever har studerats också internationellt, och även om vi av utrymmesskäl måste begränsa redogörelsen för den internationella inflytandeforskningen så vill vi ge en viss inblick i aktuell sådan. Internationellt har inflytandeforskning i hög grad skett ifrån ett barnrättsperspektiv, och med det huvudsakliga begreppet (*right to*) *participation*. Jämfört med det svenska ordet inflytande har det engelska *participation* en bredare och mer tolkningsbar innebörd. *Children's participation in education* kan betyda allt ifrån deltagande i den begränsade meningen att barnen är på plats, till omfattande anspråk på politiska mänskliga rättigheter för barnen att fullvärdigt få delta i utformningen av utbildningspraktiken (Thomas, 2007). Det som studerats internationellt under paraplybegreppet *participation* är därför något spretigt och svårfångat.

Ett mycket vanligt tema inom den internationella forskningen om barns inflytande är studier av hur förskolan och skolan *tar barns åsikter i beaktande* (Bae, 2010; Theobald & Danby, 2011; Dunphy, 2012). Detta har undersökts på en rad sätt, från stora enkätstudier riktade till lärare och elever till

EDUCARE

mer småskaliga intervjustudier och i någon mån observationsstudier. Exempelvis genom intervjuer med barn om vilken betydelse de tillmäter möjligheten att bli lyssnad till och i vilken grad det sker (Lundy, 2007; Smith, 2007) har forskningen sökt anlägga ett barn-/elevperspektiv på inflytande. Den här forskningen ger generellt sett en dyster bild – elever uppger i hög grad att de inte tycker att de blir lyssnade till i annat än i triviala frågor. Lärare uttrycker osäkerhet omkring hur de ska lyssna mer till barn, men också till om det är en god idé att barn ska ges större inflytande. Forskningen framför alltså att skolan som institution verkar ha svårt att genomföra reella förändringar på detta område.

En hel del internationell forskning om barns inflytande ägnar sig åt läraren – vilken betydelse lärare lägger i 'barns inflytande', vilka attityder lärare har till inflytande för barn och hur de agerar i praktiken (Hudson, 2012; Grover, 2006; Lundy, 2007). Också omkring den mer generella betydelsen av inflytande uppvisar lärarna osäkerhet, och studier har också visat en skillnad mellan vad lärare säger och vad de sedan gör i praktiken. Formellt och informellt inflytande har också studerats, framför allt barns inflytande genom elevråd (Smith, 2007).

Relationen mellan formerna för och graden av barnets inflytande i utbildning och barnet som medborgare har diskuterats i forskningen (Grover, 2006; Mac Naughton et al., 2007; Smith, 2007). Dessa författare kritiserar den i politiken ofta formulerade idén att utbildningen främst ska utrusta barn för ett framtida medborgarskap, inte det nuvarande. De menar istället att utbildningen ska möta och involvera barn och unga som nuvarande medborgare, och hävdar att detta ställer krav på att överväga utbildningens struktur och processer från ett inflytandeperspektiv.

Sammantaget ger den internationella forskningen på temat barns inflytande i förskolan och skolan ett delvis gott kunskapsunderlag. Men det finns också tendenser till ett något ensidigt fokus på hur utbildningen möter och arbetar med barns (rätt till) inflytande som en fråga om i vilken mån barn och unga blir hörda i utbildning. Inflytande tar i den internationella forskningen därmed i hög utsträckning form som knutet till yttrandefrihet och att få delta i verbala diskussioner och beslut.

3. Urval och analys

3.1 Att sammanställa forskning

Systematisk sammanställning av forskning är viktigt i varje forskningsprojekt för att få en solid grund att ställa frågor ifrån och för att definiera kunskapsobjektet i den egna forskningen. Men tidigare studier kan också utgöra själva objektet för forskning. De olika typer av studier som sammanför och analyserar tidigare forskning – exempelvis reviewstudie, forskningssyntes eller

meta-analys – bär på lite olika betydelser (Cornelius-White, 2007; Andrews & Harlen, 2006; Greenhalgh et al., 2005). Syftet med att sammanställa forskning kan vara från att beskriva vad som beforskats inom ett fält och vad de viktigaste resultaten är, att gå utöver beskrivning genom syntes, tematisering och värdering, till att dra mer långtgående slutsatser med evidensambition genom att lägga samman forskningsresultat (Quennerstedt, 2011). Kraven på primärstudierna kan också vara olika, allt från en mycket inkluderande hållning till strikta krav på de analyserade publikationerna, exempelvis gällande tillvägagångssätt eller kvalitet (Campbell et al., 2003).

Föreliggande sammanställning kan sägas befinna sig mellan en beskrivande och syntetiserande ambition. Vi vill identifiera vilka teman eller frågor som har studerats och tydliggöra vilka de centrala resultaten är. Vi vill också undersöka om den svenska inflytandeforskning har riktat olika mycket uppmärksamhet mot olika områden. Vi ställde upp två kvalitetskrav för de ingående primärstudierna. Det första var att de ska klassas som *forskning*, och här drog vi gränsen vid doktorsavhandling. Detta innebar att vissa publikationer av vetenskaplig karaktär inte inkluderades, exempelvis licentiatuppsatser och utvärderingsrapporter. Det andra kvalitetskravet var att publikationerna ska ha genomgått *kollegial granskning*.

3.2 Sökprocess och urval

I en forskningssammanställning är genomförandet av den systematiska sökningen avgörande för studiens kvalitet. Sökningarna i föreliggande studie genomfördes i flera omgångar och av oss båda. De sökmotorer som användes var Libris, Diva, Swepub och Eric. I Eric och Diva filterades sökningen med tidsperioden 2005-2018 och att artikeln genomgått granskning. I Swepub och Libris rekommenderas att inte använda filter eftersom doktorsavhandlingar inte markeras som granskade. Sökningen skedde både med svenska och engelska sökord, eftersom vi ville ha med svensk forskning som publicerats på engelska. De sökord på svenska som användes var: *inflytande*, *eleverinflytande*, *delaktighet*, *demokrati*, *skola*, *förskola*, *fritidshem*. De engelska sökorden var: *participation*, *democracy*, *empowerment*, *early childhood education*, *preschool*, *school*, *voice* och *after school care*. Sökorden har kombinerats med varandra på olika sätt. I sökningarna har forskning i olika utbildningskontexter separerats från varandra, exempelvis har först en sökning gjorts på *inflytande + förskola* och därefter *inflytande + skola*. Utöver den ovan beskrivna grundsökningen tillämpades också snöbollssökning i identifierade publikationer. Dessutom har Skolverkets kunskapsöversikter sökts igenom för att hitta eventuella forskningspublikationer som inte framkommit i våra egna sökningar.

EDUCARE

Skolverkstexter har i övrigt inte beaktats som forskning. Sökningarna resulterade sammantaget i 71 potentiella primärstudier.

Nästa urval skedde genom att följande inkluderingskriterier applicerades på de potentiella primärstudiernas abstract:

- studien ska undersöka eller behandla svensk förskola eller skola
- barns/elevs inflytande ska vara det centrala undersökningsobjektet i studien.

Primärstudier som inte i tillräckligt hög grad ansågs möta kriterierna exkluderades, exempelvis då inflytande definierades som allmänt deltagande samt då inflytande undersökts i relation till ett specifikt område (exempelvis IKT-redskap, utvecklingssamtal och skolval). Det slutliga urvalet blev 40 primärstudier, vilka lästes i sin helhet. Sökningen har gjorts systematiskt med tydliga kriterier, men vi kan förstås ha missat arbeten som borde ha tagits med. Vi gör inte anspråk på att ha inkluderat alla publikationer författade av svenska forskare som behandlar barns och elevs inflytande, men det är vår övertygelse att den absoluta merparten av svensk inflytandeforskning under den studerade tidsperioden och med våra urvalsparametrar ingår i vår syntes.

3.3 Analysprocess

Det första analyssteget var läsning av primärstudierna. Läsningen dokumenterades i läsloggar, där varje studies forskningsfrågor, främsta resultat samt vilken aspekt av inflytande som undersökts noterades. Anteckningar fördes även om vilken metod som använts samt barnens/elevernas ålder.

Därefter identifierades olika mönster och kluster. Drivande i detta arbete var artikelns syfte att finna teman och centrala resultat i svensk inflytandeforskning. Följande analysfrågor formulerades:

- Vilken aspekt/nyans/perspektiv av inflytande sätts i centrum/blir tydligast?
- Vilken/vilka aktör/er i förskolan eller skolan fokuseras?
- Vad är de viktigaste resultaten?
- Är vissa innehåll eller resonemang vanligare än andra?

Det konkreta arbetet genomfördes genom olika läsningar och formande av mindmaps, där svaren på analysfrågorna sammanställdes och relaterades till varandra. Genom denna analys kunde så småningom fyra *forskningsteman* konstrueras, som namngavs utifrån sin kvalitativa särart. Namngivandet av temana utgjorde en central del av analysprocessen, och innebar att flera varianter

prövades och förkastades innan en slutlig namnsättning kunde ske. Inom varje tema identifierades därefter olika *aspekter*. Antalet primärstudier inom varje tema noterades.

4. Resultat

Vi kan konstatera att den svenska forskningen om barns och elevers inflytande täcker alla delar av utbildningssystemet – från förskola till gymnasieskola. Fyra huvudsakliga teman i forskningen har identifierats. Dessa är:

- *Pedagogernas betydelse för inflytande,*
- *Barn/ elevperspektiv på inflytande,*
- *Formella inflytandearenor och*
- *Strukturella faktors betydelse för inflytande.*

Inom respektive tema har ett antal aspekter kunnat urskiljas. I det följande redovisas de centrala forskningsresultaten inom temana och de olika aspekterna inom dessa. Temana redovisas i fallande ordning utifrån antal studier som vid analysen kategoriserats in i varje tema (en studie kan ingå i flera teman).

4.1 *Pedagogernas betydelse för inflytande*

Det första temat i svensk forskning om barns och elevers inflytande, där drygt hälften av de analyserade studierna ingår (24 av 40), utgörs av forskning som undersöker pedagogens betydelse för inflytande. Tre aspekter av pedagogernas betydelse har särskilt uppmärksamats i forskningen, dessa är pedagogernas *synsätt*, deras *handlingar* och *maktövertag*.

I forskningen om *pedagogers synsätt, tankar och föreställningar* om inflytande undersöks hur pedagogernas synsätt och föreställningar formar verksamheten och därmed sätter villkoren för barns och elevers inflytande. Ett centralt resultat är en generell osäkerhet hos lärare över hur elevinflytande ska begreppsliggöras och iscensättas. Danell (2006) identifierar exempelvis i ett och samma arbetslag påtagliga skillnader mellan lärarna gällande hur de talar om elevinflytande och ser på genomförandet. Osäkerheten omkring genomförandet inkluderar tveksamhet hos lärarna om i vilken grad barn och unga egentligen ska ha inflytande. von Wright (2009) belyser att de lärare hon intervjuat uttrycker intention och ambition att säkra barns inflytande, men hon noterar att samma lärare får svårt att förverkliga idealen i den faktiska undervisningspraktiken. I flera andra studier

EDUCARE

uttrycker lärare ambivalens över i vilken grad eleverna är mogna för att ta ansvar för sitt deltagande i en demokratisk process (Irisdotter, 2006; Swahn, 2006; Tholander, 2007; Thornberg, 2007).

Lärarnas osäkerhet gäller också vad barn och elever ska ha inflytande över. När det gäller undervisningens innehåll menar lärare att det är för komplicerat för eleverna att ha inflytande, bland annat för att innehållet styrs utifrån (Ekström, 2007; Swahn, 2006). Swahn (2006) konstaterar dessutom att hur ett ämne tar form i kursplaner och läroböcker har betydelse för hur mycket inflytande över innehållet som lärarna uppfattar är möjligt. I exempelvis ämnet matematik, som uppfattas vara förhållandevis hårt styrt, menar varken lärare eller elever att det egentligen finns utrymme för inflytande över innehållet. Istället söker lärarna möjliggöra inflytande över formen på undervisningen (Aspán, 2009; Irisdotter, 2006; Larsson, 2007; Sandberg & Eriksson, 2010; Thornberg, 2006).

Några studier undersöker om utvecklingsarbeten som syftar till att förändra pedagogers föreställningar och handlingsmönster leder till ett förändrat synsätt på demokrati och inflytande hos pedagogerna (Andersson & Sandgren, 2015; Aspán, 2009). Dessa studier visar att även om pedagogernas synsätt utmanas, och i viss mån undergår förändring, så syns få spår i verksamheten – pedagogerna skapar få nya situationer där gruppens inflytande ökar. von Wright (2009) menar utifrån sin studie att det inte är lärarens synsätt och intentioner som utgör grunden till ett elevinflytande av god omfattning och kvalitet, hon hävdar att det istället är lärarens ämneskunskaper, praktiska kunskaper och personliga takt som avgör hur inflytande tar form.

Forskningen har även riktat ljuset mot hur inflytande relaterar till *pedagogernas handlingar i pågående praktik*, det vill säga hur pedagoger agerar och praktiskt genomför arbetet med barns/elevs inflytande. Flera studier pekar på kommunikationens karaktär som central för vilket inflytande som blir möjligt. När förskollärare kommunicerar på ett känslomässigt engagerat och stöttande sätt i barngruppen ökar barns möjligheter till inflytande (Emilsson, 2008; Emilson och Johansson, 2013; Ribeaus, 2014). Studier i skolan visar att lärare i överläggningar med elever har svårt att frånga sin egen föreställning om hur ett problem ska lösas, till förmån för elevernas problemformuleringar och lösningar (Aspán, 2009). Detta framkommer också i studier av skolans regelarbete. Både Tholander (2007) och Thornberg (2008, 2010) demonstrerar hur regeldiskussioner där både lärare och elever deltar av lärarna betraktas som en central del i arbetet med inflytande. Båda konstaterar dock att det sällan handlar om en autentisk förhandling där elevernas förslag tas på allvar. Lärarna håller fast vid sina egna synsätt, och eleverna har i realiteten liten möjlighet att påverka skolans regler.

Rosvall (2015) visade att hur konsekvent en lärare genomför sin pedagogiska praktik, från introduktion av ett undervisningsområde via genomförande till examination har betydelse för hur eleverna ställer sig till att ha inflytande. Rosvall följde två gymnasielärare, den ena gav i princip inget utrymme för eleverna att påverka undervisningen, medan den andra under introduktion och genomförande öppnade upp för elevernas inflytande över innehåll och arbetssätt. Båda lärarnas examinationer var dock kursplanenära och faktainriktade. Eleverna uttryckte inga klagomål på avsaknaden av inflytande för den första läraren, utan tyckte att de lärde sig det de behövde. De blev däremot mycket osäkra av den andra lärarens svagt styrda undervisning, och misslyckades också på proven då de inte hade ägnat sig åt det innehåll som sen prövades. Inkonsekvensen mellan undervisningens genomförande och examinationen fungerade inte. Trots att det skulle begränsa deras möjligheter till inflytande, efterfrågade eleverna till slut en mer lärarstyrd undervisning. Inflytande blev för eleverna inte en rationell väg till den kunskap som bedöms, utan en omväg som eleverna inte ville ha.

Den tredje aspekten av pedagogernas betydelse för inflytande som beforskats är *pedagogers maktövertag*. Några studier visar hur pedagogens maktposition hänger samman med läroplanernas styrning – eftersom styrdokumentet ger pedagogen ansvar för att tolka och utföra inflytandeuppdraget placeras makten hos pedagogen (Aspán, 2009; Danell, 2006). Pedagogerna är ålagda att lyssna på barnen och ge dem utrymme, men pedagoger har makt att avgöra vad som ska inkluderas i inflytandearbete, och att villkora inflytandet. Emilson och Johansson (2013) studerade barns delaktighet och inflytande i samlingar i förskolan, och noterade att pedagogernas kommunikationsform ändrades när barnen gjorde motstånd mot den tänkta strukturen eller innehållet. De partipatoriska värdena och kommunikativa handlingar byttes då mot strategiska makthandlingar i syfte att styra aktiviteten i önskad riktning.

I fritidshemmets kontext finns enligt Saar, Löfdahl och Hjalmarsson (2012) potential att reducera maktassymmetrin. Fritidspedagoger undervisar inte om inflytande och delaktighet, utan gestaltar den genom praktiskt handlande i vardagen. Haglund (2015) samt Elvstrand och Lago (2018) har undersökt vilka möjligheter barn har till inflytande över aktiviteterna på fritidshemmet och till deltagande i beslutsprocesser. I båda dessa identifierades val av aktiviteter som en vanlig och viktig inflytandeform på fritidshemmet – barnen ges stora möjligheter att själva bestämma vad de gör. Haglund noterade dock att när det gäller beslutsfattande omkring de organiserade aktiviteter som barnens erbjuds bjöds barnen inte in, dessa bestämdes helt av personalen.

EDUCARE

För att summera den stora del av svensk inflytandeforskningen som har ägnat sig åt pedagogernas betydelse för inflytande kan följande centrala resultat lyftas fram. Ett tydligt resultat är den osäkerhet omkring uppdraget att ge barn och unga inflytande som uttrycks av förskolans och skolans lärare. De uppvisar osäkerhet om hur de egentligen ställer sig till inflytande för barn, och de är osäkra på vad barn och elever ska ha inflytande över. Antagandet att det är pedagogers synsätt som avgör hur elevinflytande tar form har vidare både problematiserats och ifrågasatts i analyserade studier. När det gäller lärares handlingar indikerar studierna att lärare i sin kommunikation med elever verkar ha svårt att släppa sin privilegierade position och på allvar ge elever utrymme att påverka. Detta kan relateras till att pedagogerna formellt har makten över uttolkningen av inflytandeuppdraget. Vikten av att elevinflytande vägs in i alla delar av den pedagogiska praktiken framträder också, inkonsekvenser där inflytande i en ände av undervisningspraktiken inte erkänns i en annan fungerar inte. Studierna om inflytande i fritidshemmet är få men visar ett större utrymme för inflytande där jämfört med i skolan.

4.2 Barn- och elevperspektiv på inflytande

I det andra temat i forskningen om barns och elevers inflytande återfinns forskning som intar ett barn- och elevperspektiv på inflytandefrågor. Forskningstemat är i storlek av samma omfattning som det första (20 av 40 studier). Tre aspekter har särskilt studerats; barns och elevers *uppfattningar* om inflytande, hur barn och elever *agerar* för att få inflytande, samt betydelsen för inflytande av *position och status i gruppen*.

Ett antal forskare har intresserat sig för *hur elever uppfattar* inflytande. I de analyserade studierna som undersökt detta uttrycker elever att de vill ha inflytande, men de tycker inte att de har det i någon särskilt stor utsträckning (Elvstrand, 2009; Johansson & Emilsson, 2016; Rönnlund, 2011; Tholander, 2005). Ett par studier finner att barn och elever inte nödvändigtvis efterfrågar inflytande (Rosvall, 2015; Elvstrand & Lago, 2018). Författarna menar att barn och elever har vant sig vid en underordnad position och inte invänder. Några studier visar att elever ofta får en känsla av att bli lurade, och anar att demokratiska diskussioner bara är teater och att det ändå är lärarna som bestämmer (Grannäs, 2011; Thornberg, 2008, 2010). Även det inflytande som skolans representativa demokrati är tänkt att ge upplevs av vissa elever som dåligt fungerande (Rönnlund, 2011). Thornberg och Elvstrand (2012) poängterar att en risk med att barn och unga inte uppfattar att de ges reellt inflytande är att en negativ bild av deltagande i demokratin etableras hos barnen och de unga.

Öhrn (2005) frågade högstadiungdomar vad de vill kunna påverka, och de framhöll då främst materiella förhållanden såsom toaletter och lunchen, samt slitsamma motsättningar mellan elevgrupper på skolan. Mer sällan framförde ungdomarna önskemål om inflytande över undervisningen.

En hel del forskning har undersökt hur *barn och elever agerar* för att få inflytande i verksamheten. Studierna visar att barn och elever, inom ramen för de villkor som ställs upp, oftast tar vara på de möjligheter till inflytande som ges (Engdahl, 2014; Emilson, 2008; Karlsson, 2009; Lanå, 2015; Öhrn 2005). Flera studier visar att den strategi som barn och unga främst använder för att få inflytande är att föra kontinuerliga och uthålliga samtal och överläggningar med lärare och andra vuxna på skolan. Elvstrand (2009, 2015) kallar detta för att de elever som hon studerar på lågstadiet ”inflytandeförhandlar”. Öhrn (2005), Lanå (2015) och Elvstrand & Lago (2019) kunde urskilja samma sak i sina studier på högstadiet, gymnasiet och i fritidshemmet. Öhrn och Lanå noterade också att när eleverna behöver öka styrkan i påverkan så bildar de tillfälliga grupper – de är medvetna om betydelsen av att vara många. Öhrn fann vidare att ungdomarna använder sitt eget politiska kunnande (förmåga att lyssna till argument och föra fram egna som respons) i inflytandeförhandlingarna. Elvstrand & Lago pekar på att barnens förmåga att argumentera och deras relationer till sina lärare är avgörande för om förhandlingarna är framgångsrika, och att denna inflytandeform därmed inte är lika tillgänglig för alla.

Att förskolebarn använder motstånd som ett sätt att utöva inflytande har också uppmärksammats (Dolk, 2013; Emilson och Johansson, 2013; Johansson & Emilsson, 2016). Sådant motstånd kan bestå i att inte göra som fröken säger, att inte svara på tilltal, att dra sig undan planerade aktiviteter eller explicit utmana regler. Samtidigt som barns och elevers aktiva utövande av inflytande i förskolan och skolan har kunnat påvisas i ett antal studier, som beskrivits ovan, har också flera undersökningar noterat att eleverna inte alltid inser att de erbjuds inflytande, eller inte förmår ta tillvara på inflytande som de ges explicit (Grannäs, 2011; Nordevall, 2011; Swahn, 2006; Tholander, 2005).

Den betydelse som position och status har för inflytande har vidare beforskats. Flera studier visar att barns och elevers position i gruppen är av avgörande betydelse för deras möjlighet att utöva inflytande. En säker och statusfylld position i kamratgruppen, och att man därmed kan räkna med kamraternas stöd, visar sig ge bättre möjligheter att påverka och göra sig hörd. Är man dessutom språkligt aktiv och använder ett språk som harmonierar med pedagogernas förstärks graden av inflytande (Almqvist & Almqvist, 2015; Elvstrand, 2009; Lanå, 2015). Det motsatta, att inta en tyst

EDUCARE

position, ger enligt Öhrn (2005) betydligt mindre utrymme för att påverka skeendet i klassrummet. Forskningen visar alltså att verbala och socialt framgångsrika barn och elever har större tillgång till politisk delaktighet (Elvstrand, 2009; Lanå, 2015; Tornberg, 2008; 2010).

Sammanfattningsvis visar inflytandeforskningen med barn- och elevperspektiv att barn och elever vill ha inflytande, men är kritiska till det utrymme för inflytande som de uppfattar att de har. Forskningen ger ett gott underlag för att förstå hur barn och elever går tillväga för att utöva inflytande – det sker framför allt genom informella samtal och förhandlingar med lärare. Tillsammans med det centrala resultatet att hög position och status i gruppen stärker graden av inflytande, ger kunskaperna om det informella inflytandet genom att förhandla med läraren viktiga insikter att gå vidare med.

4.3 Formella inflytandearenor

Det tredje temat är av betydligt mindre omfattning än de tidigare redovisade (9 av 40 studier), och fokuserar formella inflytandearenor, närmare bestämt inflytande genom klass-, fritids- och elevråd.

I forskningen har bland annat undersökts vilka frågor som tas upp på klassråd och elevråd, och Rönnlund (2011) konstaterar att det främst är klassinterna frågor (såsom hur klassen ska samla in pengar) och olika val som tas upp. Undervisningsrelaterade frågor diskuteras sällan, och när elever någon gång tar upp sådana finns en tendens att närvarande lärare refererar frågan direkt till den lärare som avses – diskussionen stängs således ned i klassrådet och undervisningsrelaterade frågor ges inte status av giltighet i sammanhanget. Därutöver är det inte tydliggjort vad klassråd och elevråd har inflytande över, och till vilken grad. Rönnlund menar att detta kan leda till olika föreställningar hos lärare och elever om ramarna för klass- och elevråd.

En rad studier visar att pedagoger tenderar att lyfta fram klass- och elevråd som viktiga inslag i elevers inflytande och även som viktiga lärandetillfällen för hur man utövar inflytande, medan eleverna inte gör det i samma utsträckning (Brumark, 2010; Rönnlund, 2011; Swahn, 2006; Thornberg, 2010; Tholander, 2007). Att rådet mer betraktas av lärarna som tillfälle till lärande än en faktisk arena för demokratiskt inflytande visar också Holmberg (2017). De fritidshemsråd som hon observerade gick mycket ut på att öva mötespraktik, att skola in barnen i föreningsdemokrati. Dessutom transformerades rådet ofta till en 'skollektion', med inslag av såväl undervisning som kunskapskontroller och utvärdering av svaren.

Holmberg (2017) samt Elvstrand & Lago (2018) undersöker den vid fritidshemsråden vanligt förekommande inflytandeformen *önskningar*, antingen genom att deltagare vid en given punkt vid

mötet får framföra önskningar, eller genom att en förslagslåda vittjas vid mötet. I båda studierna visas hur barnens önskningar/förslag frekvent justeras av lärarna till moraliskt acceptabla och genomförbara, eller avvisas, alltifrån på ett mer eller mindre omärkligt sätt genom att ignoreras eller omformuleras, till att tämligen brutalt nekas. Endast ett fåtal önskningar/förslag ligger så nära den ideala formen att de direkt accepteras.

Kommunikationsmönstren i klass- och elevrådssituationer har också uppmärksamrats. Tholander (2007) belyser komplexiteten mellan demokratiska och odemokratiska uttryck när lärare och elever ska arbeta fram regler runt uppförande. Läraren har intentionen att ge eleverna inflytande, men utövar i själva verket makt och styrning genom sitt eget sätt att kommunicera i regeldiskussionen. Thornberg (2010) konstaterar att interaktionen på klassråd präglas av ett traditionellt IRE-mönster – det finns ett ”rätt” svar som eleverna lotsas fram till av läraren. Kommunikationsmönstret vid klassrådet skiljer sig alltså inte från andra klassrumssituationer. Även Aspán (2009) menar att lärarna under klass- och elevråd styr barnen mot moraliska och sociala förmågor, istället för att skapa pedagogiska situationer där elevernas kritiska och reflexiva tänkande övas.

I Öhrns studie (2005) är eleverna eniga om att skolans råd inte fungerar, och de ser dem som tämligen betydelselösa och utan verkan, och i Rönnlunds (2011) undersökning ifrågasatte en del elever skolans representativa demokrati – de kände sig inte representerade. Almgren (2006) reser frågan huruvida skolan genom anordnande av klassråd och elevråd egentligen förmedlar politiska kunskaper till elever. Almgren noterar en viss positiv kunskapseffekt för de enskilda elever som ingår i exempelvis elevråd, men de ökande kunskaperna som dessa elever får överförs inte till kollektivet, dvs för resten av klassen kan ingen positiv kunskapseffekt av elevråd noteras när det gäller politiska kunskaper.

Sammanfattningsvis är ett centralt resultat den indikation som forskningen ger om lärares och elevers tämligen olika föreställningar om de formella inflytandearenorna – för lärarna utgör dessa konkret utövande av inflytande men kanske framför allt lärandetillfällen, för eleverna framstår de formella arenorna som ganska betydelselösa. Att de förslag som elever och barn lämnar vid de formella råden ofta formuleras om eller avvisas av lärarna framträder också i studierna. Ett tydligt indikerat resultat är också att kommunikationsmönstret på de formella inflytandearenorna verkar vara detsamma som i övrig undervisning – att läraren styr och lotsar kommunikationen.

EDUCARE

4.4 Strukturella faktors betydelse för inflytande

Också det sista temat som ska redovisas är av liten omfattning (7 av 40 studier). Här fokuseras hur *strukturella faktorer* påverkar inflytande i förskolan och skolan. Studier som väger in strukturella faktors betydelse för inflytande riktas främst mot de högre skolåldrarna, det vill säga högstadiet och gymnasieskolan. Tre strukturella aspekter har uppmärksammats i forskningen: kön, sociala och ekonomiska faktorer samt etnicitet.

Den forskning som har intresserat sig för hur *kön* påverkar inflytandefrågan uppvisar komplexa och delvis motstridiga resultat (Hjelmér, 2012; Jormfeldt, 2011; Lanå, 2015; Rönnlund, 2011; Rosvall, 2012; Öhrn, 2005). Både Öhrn (2005) och Rönnlund (2011) finner att det främst är flickor som deltar i påverkans- och beslutsprocesser. Pojkar, och då speciellt från arbetarklass, visar sig i dessa studier avstå från att utöva inflytande eftersom de då kan framstå som aktiva studenter, vilket krockar med deras manlighetsnorm. I Lanås (2015) studie i två gymnasieklasser, båda studieförberedande program, visade sig graden av inflytande vara kopplad till position i klassen. I båda klasserna utgjordes maktcentrum av en grupp pojkar, som syntes och hördes och lade beslag på tid och utrymme. Alla övriga elever förhöll sig till pojkgruppen, och det gjorde också lärarna, bland annat genom att ge dem utrymme och lyssna på dem. Det motstånd som några elever utövade, exempelvis genom att uttryckligen gå emot pojkgruppen eller att under tystnad demonstrativt 'strunta' i den, ledde inte till att de stärkte sin position och därmed ökade sitt inflytande.

Jormfeldt (2011) visar därutöver att ju fler män det finns i undervisningsmiljön, både elever och lärare (exempelvis beroende på könskodning av gymnasieprogram), desto lägre grad av inflytande rapporterar eleverna. Samtidigt fann Jormfeldt skillnader mellan gymnasieprogram med ett manligt kodat karaktärsinnehåll. Då karaktärsinnehållet är studieförberedande och leder mot ett manligt kodat akademiskt yrke (exempelvis naturvetenskapligt program) rapporterar eleverna en hög grad av upplevt inflytande, medan då karaktärsinnehållet är yrkesförberedande mot ett manligt kodat yrke (exempelvis fordonsprogram) rapporteras låg upplevelse av inflytande. Sambanden mellan könsnormer, studieframgång och inflytande är således mångbottnade och komplexa – de olika studierna på området visar att kön är en viktig strukturell faktor för inflytande, men att kön inte ensamt kan förklara skillnader i inflytande.

Den andra strukturella aspekten som undersökts är vilken betydelse *sociala och ekonomiska faktorer* har för det inflytande som möjliggörs i skolan. Grannäs (2011) relaterade elevers upplevelse av inflytande till den dominerande socioekonomiska karaktären i det område där skolan är lokaliserad.

Han fann ett samband mellan områdets ekonomiska och sociala förutsättningar och upplevd grad av inflytande – elever i skolor belägna i områden med goda socioekonomiska förhållanden uppgav en högre grad av inflytande än elever i områden med sämre förhållanden. Grannäs menar att det omgivande samhällets förväntningar på skolor, grupper och enskilda individer, och även de språkliga förutsättningar som elever i olika områden har, påverkar hur inflytande tar form i en skola.

Också etnicitet har relaterats till inflytande. Almqvist & Almqvist (2015) finner att barn i förskolegrupper med en hög andel barn med annan etnisk bakgrund än svensk beskriver sitt utrymme för inflytande betydligt snävare än vad barn i förskolegrupper med övervägande svensk etnisk bakgrund gör. Exempelvis framträder pedagogernas agerande mer strängt och normerande i barnens beskrivningar i multietniska grupper, och mer tillåtande i svenskt etniska. Lanås (2015) studie av gymnasieelevers maktutövning intresserade sig för om och i så fall hur etnicitet spelar roll i elevers positioneringar och aktörskap. Hon kunde inte urskilja tillfällen då elever genom etniska positioneringar sökte utöva inflytande i skolan. Hon diskuterar detta gentemot den 'neutralitetsdiskurs' som var framträdande i skolorna (som förutom att neutralisera etnicitet också neutraliserade kön) och som inkluderade en vithetsnorm som tydligt motverkade att olikhet i etnicitet alls uppmärksammades.

I en sammanfattning av de centrala resultaten från forskningen om hur strukturella faktorer inverkar på inflytande måste den komplexitet som framträder lyftas fram. Kön, social status, intresse för studier, föräldrars utbildningsnivå, social klass framstår sammantaget som strukturella faktorer som samverkar och motverkar på svårfångade sätt när det gäller elevers inflytande. Att gå vidare med detta utifrån intersektionella utgångspunkter framstår som angeläget. Etnicitetsaspekter kan konstateras vara mindre beforskade i relation till inflytande.

5. Diskussion

Syftet med den här artikeln är att identifiera teman och frågor som svensk inflytandeforskning har undersökt och diskuterat sedan år 2005 och att lyfta fram centrala resultat från den forskning som har genomförts. Ytterligare ett syfte är att undersöka hur eventuella mönster för vad som mycket respektive lite uppmärksamhet i forskningen ser ut. Vi har karaktäriserat inflytandeforskningen genom att beskriva fyra teman i forskningen: *Pedagogernas betydelse för inflytande*, *Barn-och elevperspektiv på inflytande*, *Formella inflytandearenor* och *Strukturella faktorerens betydelse för inflytande*. I det följande ska vi tydliggöra de resultat som vi ser som allra mest centrala, relatera dessa framför allt till internationell inflytandeforskning, och resonera om mönster och luckor i forskningen.

EDUCARE

Vi kan inledningsvis konstatera att den svenska forskningen om barns och elevers inflytande på ett övergripande plan i hög grad överensstämmer med internationell forskning på området. De två teman som kraftigt dominerar svensk forskning är desamma som internationellt: undersökningar som placerar pedagogerna i centrum, och undersökningar som sätter barn och elever i fokus. Den svenska forskningen inom dessa två teman utmärker sig dock i ett par avseenden. En betydande andel av forskningen ägnar sig åt att studera *handlingar* – det vill säga hur pedagoger arbetar med inflytande, och hur barn och elever agerar för att få inflytande. Internationellt förekommer mest enkät- och intervjuundersökningar där pedagogers och barns attityder, föreställningar och förståelse av inflytande studeras (exempelvis Hudson, 2012; Grover, 2006; Smith, 2007). De svenska fält- och observationsstudierna av praktiskt handlande ser vi som betydelsefulla då de får fram aspekter som attityd- och upplevelsestudierna inte fångar. Vi vill peka på flera viktiga nya insikterna som den svenska forskningsblicken på praktiskt handlande för inflytande har bidragit med. De detaljerade inblickarna i barns och elevers strategier och handlingar för att få och utöva inflytande ger värdefull kunskap. 'Inflytandeförhandling' förekommer i alla skolåldrar och verkar utgöra elevers främsta strategi för att påverka. Genom vidare studier av hur detta går till och vilka styrkor och problem som kan ligga i att förhandla med sina lärare om inflytande kan fördjupad kunskap nås, och vidare undersökningar av inflytandeförhandling utgör därför ett första område som vi föreslår för fortsatt forskning. Exempelvis tror vi att det vore fruktbart att tillföra strukturella aspekter såsom kön, social bakgrund, etnicitet eller funktionsnedsättning till inflytandeförhandlande, liksom att undersöka barns förhandling om inflytande i förskolan. Motstånd som en strategi för att utöva inflytande är också ett område som förtjänar att utvecklas i ytterligare studier.

När det gäller pedagogernas handlingar så menar vi att resultaten som visar att pedagoger i svenska skolor verkar ha svårt att omsätta elevinflytande i reell handling är oroväckande. Likaså är resultat som visar vikten av att lärare agerar på en konsekvent sätt när det gäller elevinflytande viktig – inflytande för elever måste få återverkningar i hela den pedagogiska praktiken. Samtidigt pekar dock det klara identifierandet av elevers framgångsrika inflytandeförhandlande, och att flera studier noterar att lärare erbjuder mer inflytande än vad elever tillvaratar i en något annan riktning. Vi menar att den tillgängliga forskningen inte ännu ger en klar bild av pedagogers faktiska handlande i relation till inflytande, men att de kunskaper som finns kan utgöra viktiga utgångspunkter för välbehövad fortsatt forskning riktad mot pedagogernas handlande.

Vi noterar också att i den svenska pedagog- och barncentrerade inflytandeforskningen identifieras problematiska förhållanden som är i det närmaste identiska med vad en stor mängd internationell forskning har kommit fram till (exempelvis Theobald & Danby, 2011; Dunphy, 2012; Lundy, 2007). Här vill vi särskilt peka på den osäkerhet och ambivalens som de svenska pedagogerna uppger när det gäller inflytandefrågor (och som känns väl igen från internationella studier). Det verkar som att lärarkåren i stort saknar en självklar professionell grund i sitt arbete med barns och elevers inflytande i utbildningen – istället för lärare med säkerhet och professionell pondus, framträder trevande och tveksamma lärare. I detta fall är det kanske inte ytterligare forskning som behövs, utan en förstärkning av lärarnas professionella grund genom utbildning, såväl grundläggande lärarutbildning som fortbildning.

Också utsagor från barn och elever om en låg grad av upplevt inflytande, och misstankar eller till och med övertygelse om att det är en demokratiteater som spelas upp för dem är oroande resultat att gå vidare med.

Ytterligare ett centralt resultat från den svenska barn- och elevcentrerade inflytandeforskningen är de tydliga konsekvenserna som social position har för inflytande. Den forskning som har knutit en hög grad av inflytande till socialt hög status, studieframgång och kön (på olika sätt) lämnar viktiga bidrag till kunskapen om inflytande, och pekar ut områden där mer forskning behövs. Här överlappar barn- och elevforskningen med den forskning som särskilt undersöker strukturella faktorerens betydelse, och den komplexitet som den senare har påvisat kräver ytterligare studier som analyserar frågan intersektionellt. Sådana studier kan dessutom utgöra viktiga bidrag internationellt, då strukturella perspektiv på barns och elevers inflytande är ovanliga i den internationella *participation*-forskningen.

När det gäller studierna av formellt inflytande via elev- och klassråd är de centrala resultaten för svensk skola mycket oroväckande. Indikationerna på att råden inte i någon hög grad är några arenor för demokrati och inflytande, utan att det är få verkligt relevanta frågor som behandlas och att lärarna styr och tar för mycket plats i klass-, elev-, och fritidshemsråd behöver dock undersökas vidare. Antalet studier är ännu för få för att dra några säkra eller långtgående slutsatser. De svenska resultaten är dock i linje med internationella (Smith 2007).

6. Avslutande reflektioner

Forsberg (2000) anförde att inflytandeforskningen i alltför liten grad förhållit sig problematiserande till fenomenet elevinflytande, och hon efterlyste maktperspektiv i forskningen och att inflytande

EDUCARE

överhuvudtaget skulle betraktas som en komplex fråga. Vi kan konstatera att den svenska forskningen om barns och elevers inflytande under den tidsperiod som vi undersökt ägnat stort intresse åt maktasymmetrin mellan barn och pedagog, och att komplexiteten omkring barns och elevers inflytande har avtäckts och preciserats alltmer. En överväldigande del av inflytandeforskningen placerar inflytande i möten och relationer mellan pedagog och barn/elev. Forskningen visar hur inflytande uppstår och formas genom och i relationellt arbete, och hur mångbottnat detta arbete är. Samtidigt kan frågan resas om andra tänkbara ingångar till studiet av inflytande döljs av det dominerande tankemönstret att det är relationer mellan verksamhetens deltagare som är av störst betydelse. Vi noterar en frånvaro av studier som undersöker inflytande ur ett verksamhetsorganisatoriskt perspektiv, exempelvis hur verksamhetens förutsättningar påverkar inflytandefrågor – styrning, resurser, ledning, etc.

Vi har också kunnat iaktta åldersrelaterade skillnader i forskningen – den mesta forskningen om inflytande riktar sig mot de yngsta och de äldsta i skolsystemet. Många studier undersöker således inflytande i förskolan och i skolans tidigaste år, samt i gymnasieskolan, medan mycket få studier har riktas mot skolåren 4-6 och ganska få skolåren 7-9. Vi har också kunnat iaktta vissa skillnader i *vilka frågor* som har studerats beroende på barnens/elevernas ålder. Mest uttalat är detta för forskningen som anlägger strukturella perspektiv – denna riktas nästan enbart mot äldre elever. Analyser utifrån strukturella aspekter förekommer inte alls i forskning om förskolans inflytandearbete. Forskning om inflytande i skolans mellanår behöver således tillkomma, och vi menar att samhällsstrukturer måste ses som lika relevanta för alla barn och elever oavsett deras ålder.

Utbildningssystemen i de nordiska länderna liknar varandra i sin betoning på demokrati, mänskliga rättigheter och inflytande för barn och elever. Det vore mycket intressant att jämföra de insikter som kommit fram i respektive länders forskning om inflytande i förskolan och skolan. Forskningsöversikter liknande denna för övriga nordiska länder vore därför värdefullt.

Forskningen om barns och elevers inflytande i förskolan och skolan behöver fortsatt vara stark och utvecklas. I den här artikeln har vi sökt förtydliga forskningens huvudsakliga teman och de viktigaste resultaten. Vi har indikerat områden där mer forskning behövs, och det är vår förhoppning att vi genom denna artikel har kunnat inspirera till sådan.

Referenser

- Almgren, Ellen (2006). *Att fostra demokrater: om skolan i demokratin och demokratin i skolan*. Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 164, Uppsala universitet.
- Almqvist, Anna-Lena & Almqvist, Lena (2015). Making oneself heard – children's experiences of empowerment in Swedish preschools. *Early Child Development and Care*, 185:4, 578-593.
- Andersson, Erik & Sandgren, Susanne (2015). Delaktighet som pedagogik och demokratiskt värde för fullföljandet av studier – kunskapsbidrag från ett utvecklingsprojekt. *Utbildning & Lärande*, 9(1), 80-100.
- Andrews, Richard & Harlen, Wynne (2006). Issues in synthesizing research in education. *Educational Research*, 48(3), 287-299.
- Aspán, Margareta (2009). *Delade meningar: om värdepedagogiska invitationer för barns inflytande och inlärande*. Doktorsavhandlingar från Pedagogiska institutionen 164, Stockholms universitet.
- Bae, Berit (2010). Realizing children's right to participation in early childhood settings: some critical issues in a Norwegian context. *Early Years* 30(3), 205-218.
- Brumark, Åsa (2010). Den formella skoldemokratins roll för medborgarfostran och elevinflytande. *Utbildning & Demokrati*, 19(2), 77-96.
- Campbell, Rona; Pound, Pandora; Pope, Cathrine; Britten, Nicky; Pill, Roisin; Morgan, Myfanwy & Donovan, Jenny (2003). Evaluating meta-ethnography: a synthesis of qualitative research on lay experiences of diabetes and diabetes care. *Social Science & Medicine*, 56, 671-684.
- Cornelius-White, Jeffrey (2007). Learner-Centered Teacher-Student Relationships Are Effective: A Meta-Analysis, *Review of Educational Research*, 77(1), 113-143..
- Danell, Mats (2006). *På tal om elevinflytande: hur skolans praktik formas i pedagogers samtal*. Doktorsavhandling 2006:6, Luleå tekniska universitet.
- Dolk, Klara (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss., Stockholms universitet.
- Dunphy, Elizabeth (2012). Children's participation rights in early childhood education and care: the case of early literacy learning and pedagogy. *International Journal of Early Years Education*, 20(3), 290-299.
- Ekström, Kenneth (2007). *Förskolans pedagogiska praktik: ett verksamhetsperspektiv*. Doktorsavhandlingar inom den Nationella Forskarskolan i Pedagogiskt Arbete 5, Doktorsavhandlingar i pedagogiskt arbete 12, Umeå universitet.

EDUCARE

- Elvstrand, Helene (2009). *Delaktighet i skolans vardagsarbete*. Linköping studies in behavioural science 144, Linköpings universitet.
- Elvstrand, Helene (2015). Att göra delaktighet i skolan – elevers erfarenheter. *Utbildning & Lärande*, 9(1), 102-115.
- Elvstrand, Helene & Lago, Lina (2018). 'You know that we are not able to go to McDonald's': processes of doing participation in Swedish leisure time centres. *Early Child Development and Care*. <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1443920>
- Emilson, Anette (2008). *Det önskvärda barnet: Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Göteborg studies in educational sciences, 268, Göteborgs universitet.
- Emilson, Anette & Johansson, Eva (2013). Participation and gender in circle- time situations in preschool. *International Journal of Early Years Education*, 21(1), 56-69.
- Engdahl, Karin (2014). *Förskolegården: en pedagogisk miljö för barns möten, delaktighet och inflytande*. Doktorsavhandlingar i pedagogiskt arbete, 53, Umeå universitet, 2014.
- Englund, Tomas (1994). *Skola för demokrati? boksut över ett svunnet 80-tal och en demokratiskt syftande läroplan -Lgr 80: en kommenterad dokumentation av tio texter*. Uppsala: Pedagogiska institutionen, Univ.
- Forsberg, Eva (2000). *Elevinflytandets många ansikten*. Uppsala studies in education 93, Uppsala universitet.
- Grannäs, Jan (2011). *Framtidens demokratiska medborgare: om ungdomar, medborgarskap och demokratifostran i svensk skola*. Studia didactica Upsaliensia, 5, Uppsala universitet.
- Greenhalgh, Trisha; Robert, Glen; Macfarlane, Fraser; Bate, Paul; Kyriakidou, Olympia & Peacock, Richard (2005). Storylines of research in diffusion of innovation: a meta-narrative approach to systematic review. *Social Science & Medicine*, 61, 417-430.
- Grover, Sonja (2006). The right of the child to be heard in education litigation: an analysis of the 'intelligent design' Pennsylvania case on the separation of Church and State in the public schools. *Education and Law*, 18(2-3), 149-160.
- Hagund, Björn (2015). Pupil's opportunities to influence activities: A study of everyday practice at a Swedish leisure-time centre. *Early Child Development and Care*, 185(10), 1556-1568.
- Hjelmér, Carina (2012). *Leva och lära demokrati: en etnografisk studie i två gymnasieprogram*. Akademiska avhandlingar inom ämnet pedagogiskt arbete, 50, Umeå universitet.

- Holmberg, Linnéa (2017). Lärande genom demokratiska önskemål – pastoral omsorg i fritidshem. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 22(1-2), 28-50.
- Hudson, Kim (2012). Practitioners' views on involving young children in decision making: Challenges for the children's rights agenda. *Australasian Journal of Early Childhood*, 37(2), 4-9
- Irisdotter, Sara (2006). *Mellan tradition, demokrati och marknad: en analys av lärares identitetskonstruktion, i samtal kring etiska frågor i läraryrket*. Stockholm: HLS förlag, Studies in educational sciences, 87.
- Johansson, Eva & Emilsson, Anette (2016). Conflicts and resistance: potentials for democracy learning in preschool. *International Journal of Early Years Education*, 24:1, 19-35
- Jormfeldt, Johanna (2011). *Skoldemokratins fördolda jämställdhetsproblem: eleverfarenheter i en könssegregerad gymnasieskola*. Linnaeus University dissertations 32, Linnéuniversitetet.
- Karlsson, Rauni (2009). *Demokratiska värden i förskolebarns vardag*. Göteborg studies in educational sciences 279, Göteborgs universitet.
- Lanå, Kristina (2015). Makt, kön och diskurser. En etnografisk studie om elevers aktörskap och positioneringar i undervisningen. Gothenburg studies in educational sciences 371, Göteborgs universitet.
- Larsson, Kent (2007). *Samtal, klassrumsklimat och elevers delaktighet: överväganden kring en deliberativ didaktik*. Örebro studies in education 21, Örebro universitet.
- Lundy, Laura (2007). 'Voice' is not enough: conceptualizing Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927-942.
- Mac Naughton, Glenda; Hughes, Patrick & Smith, Kylie (2007). Early childhood professionals and children's right: tensions and possibilities around the United Nations General Comment No.7 on Children's Rights. *International Journal of Early Years Education*, 15(2), 161-170.
- Nordevall, Elisabeth (2011) *Gymnasielärares uppdrag som mentor: en etnografisk studie av relationens betydelse för elevens lärande och delaktighet*. Dissertation School of Education and Communication 12, Jönköping university.
- Quennerstedt, Ann (2015) Mänskliga rättigheter som värdefundament, kunskapsobjekt och inflytande: En läroplansanalys. *Utbildning & Demokrati*, 24(1), 5-27.
- Quennerstedt, Ann (2011) The construction of children's rights in education – a research synthesis. *International Journal of Children's Rights*, 19, 661-678.
- Rosvall, Per-Åke (2012). "det vore bättre om man kunde vara med och bestämma hur det skulle göras": en etnografisk studie om elevinflytande i gymnasieskolan. Doktorsavhandlingar i pedagogiskt arbete 49, Umeå universitet.

EDUCARE

- Rosvall, Per-Åke (2015). Examinationer för elevinflytande? *Utbildning & Lärande*, 9(2), 51-67.
- Ribaeus, Katarina (2014). *Demokratiuppdrag i förskolan*. Karlstad University studies 2014:17, Karlstads universitet.
- Rönnlund, Maria (2011). *Demokrati och deltagande: elevinflytande i grundskolans årskurs 7-9 ur ett könsperspektiv*. Doktorsavhandlingar i pedagogiskt arbete 42, Umeå universitet.
- Saar, Tomas; Löfdahl, Annica & Hjalmarsson, Maria (2012). Kunskapsmöjligheter i svenska fritidshem. *Nordisk barnebagforskning*, 5(3), 1-13
- Sandberg, Anette & Eriksson, Anette (2010). Children's participation in preschool—on the conditions of the adults? Preschool staff's concepts of children's participation in preschool everyday life. *Early child development and care*, 180(5), 619-631.
- SFS (2010:800). Skollag.
- Skolverket (2015). *Delaktighet för lärande*. Stockholm: Skolverket.
- Smith, Anne (2007). Children and Young People's Participation Rights in Education. *International Journal of Children's Rights*, 15, 147-164.
- Sundgren, Gunnar (1996). *Kunskap och demokrati: om elevens rätt till en egen kunskapsprocess*. Lund: Studentlitteratur.
- Swahn, Ragnhild (2006). *Gymnasieelevers inflytande i centrala undervisningsfrågor*. Linköping studies in education and psychology 107, Linköpings universitet.
- Theobald, Maryanne & Danby, Susan (2011). Child participation in the early years: Challenges for education. *Australasian Journal of Early Childhood* 36(3), 19-26.
- Thomas, Nigel (2007). Towards a Theory of Children's Participation. *International Journal of Children's Rights*, 15, 199-218.
- Tholander, Michael (2005). Värdegrund, demokrati och inflytande ur ett elevperspektiv. *Utbildning och Demokrati*, 14(3) 7-30.
- Tholander, Michael (2007). Working with the rules: lived democracy in school. *Ethnography and Education*, 2(1), 109-126.
- Thornberg, Robert (2006). *Värdepedagogik i skolans vardag: interaktivt regelarbete mellan lärare och elever*. Linköping studies in education and psychology 105, Linköpings universitet
- Thornberg, Robert (2008). 'It's Not Fair!'—Voicing Pupils' Criticisms of School Rules. *Children & Society*, 22: 418–428.
- Thornberg Robert (2010). School democratic meetings: Pupil control discourse in disguise. *Teaching and Teacher Education*, 26(4), 924-932.

- Thornberg, Robert & Elvstrand, Helene (2012). Children's experiences of democracy, participation, and trust in school. *International Journal of Educational Research*, 53, 44-54.
- Von Wright, Moira (2009). Initiativ och följsamhet i klassrummet. En studie i de pedagogiska villkoren för elevers inflytande, delaktighet och välbefinnande. *Rapporter i pedagogik*, 15. Örebro universitet.
- Öhrn, Elisabeth (2005). *Att göra skillnad. En studie av ungdomar som politiska aktörer i skolans vardag*. Rapport 2005:07, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

Bilaga

Primärstudier, kronologiskt listade och kategoriserade i identifierade teman.

Forskningssteman:	Pedagog. betydelse	Barn-/ elevpersp.	Formella arenor	Strukt. faktorer
Antal studier (totalt 40)	24	20	9	7
Tholander, 2005		X		
Öhrn, 2005		X	X	X
Almgren, 2006			X	
Danell, 2006	X			
Irisdotter, 2006	X			
Swahn, 2006	X	X		
Thornberg, 2006	X			
Ekström, 2007	X			
Larsson, 2007	X	X		
Tholander, 2007			X	
Emilsson, 2008	X	X		
Thornberg, 2008	X	X		
Aspán, 2009	X		X	
Elvstrand, 2009		X		
Karlsson, 2009		X		
von Wright, 2009	X			
Brumark, 2010	X		X	
Sandberg & Eriksson, 2010	X			
Thornberg, 2010	X		X	
Grannäs, 2011		X		X
Jormfeldt, 2011				X
Nordevall, 2011	X	X		
Rönnlund, 2011		X	X	X
Hjelmér, 2012				X

EDUCARE

Rosvall, 2012				X
Saar, Löfdahl & Hjalmarsson, 2012	X			
Thornberg & Elvstrand, 2012		X		
Dolk, 2013	X	X		
Emilsson & Johansson, 2013	X	X		
Ribaeus 2014	X			
Engdahl, 2014		X		
Almqvist & Almqvist, 2015		X		
Andersson & Sandgren, 2015	X			
Elvstrand, 2015		X		
Haglund, 2015	X			
Lanå, 2015		X		X
Rosvall, 2015	X	X		
Johansson & Emilsson, 2016	X	X		
Holmberg, 2017	X		X	
Elvstrand & Lago, 2018	X	X	X	